

KAROL STOJANOWSKI

Docent Uniwersytetu Poznańskiego

Z ANTROPOSOCJOLOGII
UNIwersytetu Poznańskiego I W. S. H.

Przyczynę niniejszy m na celu przedstawienie niektórych wyników moich badań antropologiczno-społecznych przeprowadzonych nad młodzieżą Uniwersytetu Poznańskiego i W. S. H. Wnioski swoje opierani głównie na materiale nowo wstępujących na nasz uniwersytet i na W. S. H. rocznika szkolnego 1936/37, który zbadałem przy sposobności wstępnych badań lekarskich. Materiał ten obejmuje 300 kobiet i 851 mężczyzn. Badania te mogłem przeprowadzić dzięki stypendium Senatu Uniwersytetu Poznańskiego. Poza tym rozporządza serią studencką zebraną w audytoriach przed rokiem 1933. W tej serii zbadałem 292 studentów i 422 studentek.

Określenia rasowe przeprowadzałem na oko, posługując się przy badaniach serii I-szej wskaźnikiem głównym, obliczonym dla każdego z badanych. Używałem przy określaniu systematyki Czekanowskiego.¹

Ponieważ zarówno badania swe opierałem na systematyce Czekanowskiego, jak też w całej pracy posługuję się podziałem tego uczonego na rasy, przeto podam przedtem opis typów i ras w jego ujęciu.

Czekanowski wyróżnia u ludności europejskiej cztery podstawowe rasy i sześć typów mieszanych. Oto ich opis:

Rasę nordyczną wyróżnia wzrost wysoki, smukła budowa ciała, krótki tułów, długie kończyny, wąskie dłonie i stopy, biała skóra o różowym odcieniu, jasne popielatawe włosy, niebieskie oczy, wąski nos prosty, wąsika podłużna twarz i wydłużona głowa.

Rasę śródziemnomorską cechuje dość niski wzrost, dłuższy tułów, śniada skóra, ciemne włosy o kasztanowatym odcieniu, ciemne oczy, dość wąski nos, owalna twarz i bardzo długa głowa.

Rasa armenoidalna jest średnio rosła, skórę ma białą i matową, włosy i oczy ciemne, skrajnie krótką głowę o płaskiej potylicy, długą ku dołowi zwężającą się twarz i wąski a bardzo wydatny, orli nos.

¹ Czekanowski J.: Człowiek w czasie i przestrzeni. Warszawa 1934, str. 47—53.

Rasa laponoidalna posiada niski wzrost, kręłą budowę ciała, małe i szerokie dłonie i stopy, płowo-żółtawą skórę, okrągłą głowę, szeroką i płaską twarz, dość szeroki nos i niskie oczodoły.

Typ subnordyczny jest jasno pigmentowany, wykazuje jednak tendencję do odcieni ciemniejszych od przedstawicieli rasy nordycznej. Jest on średniorosły, krótkogłowy, szerokolicy i posiada nos średnio szeroki.

Typ dynarski odznacza się skórą jasną, ciemnymi włosami i szeroką skalą odcieni oczu, wysokim wzrostem, krótkogłowością, długą twarzą, wąskim nosem garbatym, smukłą budową ciała i wielkimi stopami.

Typ północno-zachodni cechuje jasna, często piegowata skóra, dysharmonijna pigmentacja oczu i włosów, głowa wydłużona, długa, dość szeroka twarz oraz wąski nos, wzrost wysoki o wielkiej skali wahań i smukła budowa.

Typ litoralny nie różni się pod względem pigmentacji od śródziemnomorców, jest natomiast wyższy, o cięższej budowie ciała, pośredniogłowy z twarzą szerszą i nosem szerokawym.

Typ sublaponoidalny albo presłowiański jest dość niskorosły. o oczach piwnych a niekiedy i jaśniejszych, włosach czarnych lub szatynowych, skórze płowej, głowie wydłużonej, twarzy szerokiej i szerokim nosie.

Typ alpejski posiada skórę dość jasną, włosy ciemne, oczy piwne, twarz średnio długą, dość wąski nos, okrągłą głowę i wzrost niski.

Ponieważ w materiale studenckim natrafiłem zarówno w serii żydowskiej jak też w serii polskiej na typ orientalny nie występujący u ludności europejskiej przeto podaję jego charakterystykę. Typ ten wykazuje wedle Czekanowskiego pewne nawiązania armenoidalne, odznacza się dość wysokim wzrostem, smukłą budową ciała, ciemno-śniadą skórą o żółtawym odcieniu, czarnymi kędzierzawymi włosami, ciemnymi oczami, średnio wydłużoną głową wąskim nosem i wąską twarzą.

Dla wyjaśnienia dodaję, że będę w zestawieniach używał terminu „typ”, przy czym oznaczać to będzie w wypadku czterech ras podstawowych czysty typ w odróżnieniu od typów mieszanych.

Tabela I przedstawia ogół mężczyzn wpisujących się na Uniwersytet i W. S. H. w roku 1936/37. Jeśli idzie o występowanie czystych ras to najliczniej oczywiście spotykamy ludzi typu nordycznego, potem typów armenoidalnego i laponoidalnego, przy minimalnej ilości śródziemnomorców. Na czele typów mieszanych stoją subnordycy i dynarczycy, następnie idą typy alpejski i północno-zachodni. Typ sublaponoidalny jest stosunkowo bardzo słabo reprezentowany. Występuje też w naszej serii typ orientalny.

Tabela I
Ogół wpisujących się mężczyzn w r. 1936/37

T y p y	Liczebn.	%
Nordyczny α	90	10,58
Laponoidalny λ	24	2,82
Armenoidalny χ	26	3,06
Śródziemnomorski ε	2	0,24
Subnordyczny γ	244	28,67
Dynarski δ	184	21,62
Północno-zachodni ι	79	9,28
Alpejski ω	100	11,75
Sublaponoidalny β	40	4,70
Litoralny ρ	24	2,82
Rudzi	2	0,24
Mieszkańcy i nieokreśleni	30	3,52
Orientalny ζ	6	0,71
Razem	851	100,01

Ogół wstępujących na uniwersytet przedstawiony w tabeli I rozbijamy w tabeli II na grupy narodowe. Skład serii polskiej zmienił się jak widzimy stosunkowo bardzo mało.

Tabela II
Polacy, Rusini, Niemcy i Żydzi wpisujący się na r. 1936/37

T y p y	Polacy		Rusini		Niemcy		Żydzi	
	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%
Nordyczny	85	10,67	3	10,72	4	16,67	—	—
Laponoidalny	21	2,70	2	7,14	1	4,17	—	—
Armenoidalny	22	2,83	1	3,57	—	—	3	17,65
Śródziemnomorski	2	0,26	—	—	—	—	—	—
Subnordyczny	233	29,95	5	17,86	4	16,67	1	5,88
Dynarski	165	21,21	10	35,71	5	20,83	3	17,65
Północno-zachodni	72	9,25	1	3,57	3	12,50	2	11,76
Alpejski	92	11,83	3	10,72	1	4,17	4	23,53
Sublaponoidalny	36	4,63	1	3,57	2	8,33	—	—
Litoralny	20	2,57	1	3,57	2	8,33	1	5,88
Rudzi	2	0,26	—	—	—	—	—	—
Mieszkańcy i nieokreśleni	26	3,34	1	3,57	2	8,33	1	5,88
Orientalny	4	0,51	—	—	—	—	2	11,76
Razem	778	100,01	28	100,00	24	100,00	17	99,99

Seria ruska wykazuje bardzo poważne podobieństwa do serii polskiej w zakresie występowania typu nordycznego, alpejskiego sublaponoidalnego, litoralnego a nawet armenoidalnego. Różnice natomiast pomiędzy obu seriami uwydatniają się przede wszystkim w ilości typu subnordycznego i dynarskiego. Zgodnie z danymi antropograficznymi u Rusinów na plan pierwszy wysuwa się typ dynarski podczas gdy u Polaków jak zwykle najliczniejszy jest typ subnordyczny. U Rusinów obserwujemy też więcej typu laponoidalnego a mniej północno-zachodniego. Seria ruska upodabnia się raczej do Polaków. Być może, że mamy tutaj do czynienia ze serią specjalnie wyselekcjonowaną, niejako odbarwioną w kierunku elementu polskiego. Byłoby Ho w pewnym stopniu zrozumiałym, że Rusini dążący do polskiego miasta na studia wysyłają material podobny rasowo do Polaków. U Niemców uderza większa ilość typu nordycznego, północno-zachodniego, sublaponoidalnego i litoralnego. W serii żydowskiej zgodnie z dotychczasowymi wynikami spotykamy dużą ilość elementu armenoidalnego przy pewniej ilości typu orientального. Oba te typy wyróżniają serię żydowską od seryj indoeuropejskich. Spotykamy też w serii żydowskiej bardzo dużo typu alpejskiego. Naogół i seria żydowska upodabnia się składem rasowym do serii polskiej, co bez wątpliwości jest wynikiem selekcji działających wewnątrz Żydów. Widocznie, jak to już podnosił Czekanowski² studia uniwersyteckie pociągają elementy mniej żydowskie.

Tabela III przedstawia nowowpisujących się na uniwersytet zgrupowanych wedle miejsca urodzenia. Okazuje się z tego zestawienia, że najwięcej młodzieży pochodzi z województw: poznańskiego, pomorskiego i łódzkiego; poważniejszych poza tym kontyngentów dostarczają województwa: lwowskie, warszawskie, kieleckie, śląskie oraz krakowskie. Serie pochodzące z poszczególnych województw pokrywają się co do swego składu rasowego na ogół z dotychczasowymi danymi antropograficznymi. Tak tedy typ nordyczny występuje liczniej w województwach północnych, osiągając największy procent u młodzieży województwa warszawskiego. Typ laponoidalny — właściwie zaś mówiąc jego ciemniej pigmentowana część, część bowiem pigmentowana jaśniej jest jak to wykazały badania W. Kozłki³ i moje⁴ na ogół przesuwana przy określaniu na oko

² Czekanowski J.: Zarys antropologii Polski, Lwów 1930, str. 546.

³ Kocka W.: Przyczynek do antropologii Serbo-Lużyczan, Poznań 1938, Slavia Occidentalis, w druku.

⁴ Stojanowski K.: Z badań nad antropologią Śląska. Skład rasowy katowickiej młodzieży poborowej. Katowice 1937, str. 30 oraz tenże: Z badań nad antropologią Śląska. Skład rasowy młodzieży poborowej powiatu pszczyńskiego. Katowice, Zamię Śląskie, 1938, str. 8—11.

Tabela III.

Polacy wpisujący się na r. 1936/37 urodzeni w najliczniej reprezentowanych województwach

T y p y	Poznańskie		Pomor- skie		Łódzkie		Lwowskie		Warszawskie		Kieleckie		Śląskie		Krakow- skie		Ogół Pola- ków w ‰
	L.	‰	L.	‰	L.	‰	L.	‰	L.	‰	L.	‰	L.	‰	L.	‰	
Nordyczny	53	10,42	11	14,86	8	10,95	5	7,69	5	16,13	2	6,45	1	4,00	—	—	10,67
Laponoidalny	8	2,52	1	1,55	2	2,74	2	5,13	2	6,45	—	—	1	4,00	2	8,00	2,70
Armenoidalny	8	2,52	—	—	2	2,74	2	5,13	1	3,23	3	9,68	—	—	—	—	2,83
Śródziemnomorski	—	—	1	1,55	—	—	—	—	—	—	1	3,23	—	—	—	—	0,26
Subnordyczny	109	34,59	31	41,89	16	21,92	8	20,51	6	19,55	11	55,48	9	56,00	6	24,00	29,95
Dynarski	67	21,13	8	10,83	15	20,55	9	23,08	6	19,55	5	16,13	7	28,00	8	32,00	21,21
Północno-zachodni	25	7,26	6	8,11	12	16,44	4	10,26	4	12,90	4	12,90	1	4,00	2	8,00	9,29
Alpejski	54	10,73	10	13,51	13	17,81	5	12,82	4	12,90	—	—	4	16,00	4	16,00	11,83
Sublaponoidalny	17	5,36	2	2,70	1	1,57	4	10,26	2	6,45	2	6,45	—	—	—	—	4,63
Litoralny	3	0,95	1	1,55	—	—	1	2,56	1	3,23	5	9,68	2	8,00	1	4,00	2,57
Rudzi	—	—	1	1,55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,26
Mieszkańcy i nieokreśleni	14	4,42	1	1,55	4	5,48	1	2,56	—	—	—	—	—	—	2	8,00	3,34
Orientalny	1	0,31	1	1,55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,51
Razem	517	100,01	74	100,00	73	100,00	39	100,00	51	99,99	31	100,00	25	100,00	25	100,00	100,01

do typu subnordycznego — zaznacza się mocniej w województwie krakowskim, warszawskim, lwowskim i śląskim. Typ armenoidalny najliczniej występuje u młodzieży z województwa lwowskiego oraz nadspodziewanie licznie w Kielczan. U tych ostatnich jest to jednak zjawisko zupełnie przypadkowe, gdyż nie towarzyszy tutaj typowi armenoidalnemu odpowiednio zwiększona ilość jego mieszańców. Typ subnordyczny występuje najliczniej u młodzieży pomorskiej, poznańskiej, kieleckiej i śląskiej. Typ dynarski występuje najliczniej w województwie krakowskim zwiększając się z południa na północ. Województwo łódzkie wykazuje największą ilość typu północno-zachodniego przy brakach jednakże innych mieszańców śródziemnomorskich. Typ alpejski najliczniej gromadzi się w województwach łódzkim, śląskim i krakowskim. Reszta pozostałych typów występuje nie we wszystkich województwach i nie wykazuje większych prawidłowości. Ciekawe tylko, że przedstawiciele typu orientального spotykamy w województwach poznańskim i pomorskim oraz na Wiłęszczynie i na Podolu.

Ciekawy jest skład rasowy reemigrantów z rozmaitych krajów, przedstawiony w tabeli IV. Seria młodzieży urodzonej w Niemczech cechuje się nadwyżką typu nordycznego i północno-zachodniego. Jest to zjawisko o tyle interesujące, że zupełnie nie podobnie do zachowania się właśnie tych dwu typów w serii reemigrantów z Niemiec w materiale poborowych z Poznania.⁵ Tam oba te typy wykazywały właśnie niedobory. Badania nad poborowymi w Poznaniu prowadziłem 8 lat temu. Był może zatem, że w serii obecnej mamy od czynienia z oddziaływaniem końcowej fali reemigracji z Niemiec. Widocznie typ nordyczny i północno-zachodni początkowo ostał się w Niemczech, środowisku właśnie tych dwu typów, a dopiero w końcowej fazie reemigracji powracał do Polski. Bardzo charakterystyczny jest skład rasowy urodzonych w Rosji. Uderza tutaj olbrzymia nadwyżka typu dynarskiego oraz poważna nadwyżka typu sublaponoidalnego. W nadwyżce typu dynarskiego mamy zapewne do czynienia w pewnej mierze, tak jak w nadwyżce laponoidów, z wlewem krwi ruskiej. Poza tym jednak działa tu zapewne specjalny dobór, charakteryzujący emigrację polityczną, analogiczny do zauważonego w emigracji ze Śląska Opolskiego.⁶ Ludzie typu dynarskiego, charakteryzujący się uporem, pewnego rodzaju buntowniczością i zaletami żołnierskimi uniemożliwili sobie pobyt

⁵ Stojanowski K.: Dobory społeczne u ludności miasta Poznania, Warszawa 1930, Przegląd Sportowo-Lekarski, t. II, nr 1, 2. Odbitka, str. 10—13.

⁶ Stojanowski K.: Z badań nad antropologią Śląska. Skład rasowy katowickiej młodzieży poborowej. Str. 18—22.

Tabela IV

Polacy wpisujący się na r. 1936/37 urodzeni poza granicami Polski

T y p y	Niemcy		Rosja		Inne kraje		Ogół Polaków
	Licz.	‰	Licz.	‰	Licz.	‰	
Nordyczny	15	18,29	3	9,58	2	11,76	10,67
Laponoidalny	1	1,22	3	9,58	—	—	2,70
Armenoidalny	3	3,66	—	—	1	5,88	2,83
Subnordyczny	22	26,83	4	12,50	5	29,41	29,95
Dynarski	15	18,29	11	34,58	4	23,53	21,21
Północno-zachodni	10	12,19	2	6,25	1	5,88	9,25
Alpejski	9	10,98	3	9,58	3	17,65	11,83
Sublaponoidalny	3	3,66	3	9,58	—	—	4,63
Litoralny	3	3,66	1	3,13	1	5,88	2,57
Mieszkańcy i nieokreśleni	1	1,22	3	9,58	—	—	3,34
Razem	82	100,00	32	100,04	17	99,99	

w Rosji Sowieckiej tak samo jak niemożliwi sobie pobyt w Niemczech po powstaniach śląskich. Ten wojskowo-bojowy charakter reemigracji z Rosji potwierdzały także nadwyżka typu sublaponoidalnego. Seria reemigrantów z innych krajów upodabnia się do ogółu Polaków. Liczebność tej serii jest zresztą za małą, aby można z niej wyprowadzać jakieś wnioski.

Rozpatrując skład rasowy studentów zapisujących się na poszczególne wydziały stwierdzamy działanie specjalnego doboru, będącego z jednej strony wynikiem specjalnych uzdolnień rasowych oraz niejednakiego składu rasowego poszczególnych warstw, uzupełniających naszą inteligencję. U humanistów obserwujemy nadwyżkę typu laponoidalnego, dynarskiego i sublaponoidalnego, przy niedoborze typu subnordycznego. Przyrodników cechują pewne małe nadwyżki typu nordycznego, laponoidalnego i sublaponoidalnego. U farmaceutów uwydatniają się nadwyżki typu nordycznego, armenoidalnego, alpejskiego i sublaponoidalnego. Nadwyżki armenoidalne i alpejskie należy bez wątpienia łączyć z uzdolnieniami handlowymi obu tych typów, z czego należy wnioskować, że farmacja przyciąga te same, elementy które przyciąga kupiectwo. Zarówno medycyna jak też prawo z ekonomią nie różnią się zbyt od ogółu młodzieży polskiej. U prawników raz już takie stosunki obserwowałem.⁷ Tłumaczyłem to wtedy różnorodnością kariery pra-

⁷ Stojanowski K.: Zjawiska selekcyjne w szkole podchorążych rezerwy, Poznań 1932. Kwartalnik Psychologiczny, t. III, z. 3/4. Odbitka, sto. 18.

wnika, zacierającą jakieś specjalne uzdolnienia czy też zamiłowania. Trudno natomiast taki sam układ stosunków wytłumaczyć u medyków.

U studentów wydziału rolniczo-leśnego obserwujemy bardzo wielką nadwyżkę typu subinordycznego. Jest to zapewne rezultat ziemiańsko-szlacheckiego pochodzenia tej serii studentów. W warstwie tej bowiem spotykamy dużo typu subnordycznego. Poza tym mogą tu oddziaływać specjalne uzdolnienia subnordyków, czyniące z ludzi tego typu dobrych dowódców, kierowników. A przecież wychowankowie wyższych zakładów rolniczych kierują się na sui generis gospodarczych dowódców. U zapisujących się na W. S. H. uwidatnia się nadspodziewanie poważna nadwyżka typu północno-zachodniego, przy pewnej nadwyżce typu dynarskiego i alpejskiego. Wynikałoby z tego, że kierują się na tę uczelnię obok ludzi uzdolnionych do handlu także elementy mniej ruchliwe nie mogące sobie dać gdzie indziej rady. Typ przecie północno-zachodni zbytnią ruchliwością się nie odznacza.

Oczywiście, że inteligencja z wykształceniem uniwersyteckim uzupełnia się z rozmaitych środowisk społecznych. Przypatrzmy się zatem, jak te środowiska oddziałują na omawianą warstwę. Chłopi dostarczają naszej inteligencji najwięcej elementu nordycznego. Jest to oczywiście rezultat specjalnej selekcji, gdyż jak wiadomo, chłopie nie są u nas warstwą najbardziej nordyczną. U synów robotników wybija się na plan pierwszy typ dynarski. Jest to tak samo specjalny wybór z materiału robotniczego. Wedle dotychczasowych naszych wiadomości u robotników gromadzi się stosunkowo bardzo dużo mieszaińców rasy śródziemnomorskiej. Tymczasem u synów robotniczych na uniwersytecie spotykamy tak dużo typu dynarskiego. Tłumaczyłbym ten fakt cechami psychicznymi typu dynarskiego. Są to ludzie buntowniczy, uporni i oporni. Oczywiście, że trzeba niesłychanie dużo uporu, aby z warstwy robotniczej wy dostać się w naszych warunkach społecznych na ławę uniwersytecką.

Synów rzemieślników cechuje wielka nadwyżka typu subnordycznego. Synowie kupców odznaczają się nadwyżkami typu nordycznego i subnordycznego przy małych niedoborach mieszaińców armenoidalnych. Widocznie tedy armenoidzi pozostają nadal w kupiectwie, a ich nordyczno-laponoidalne rodzeństwo kompletuje inteligencje. Dzieci natomiast inteligencji dostarczają pewnych nadwyżek rasy armenoidalnej przy małej ilości rasy nordycznej. Nieliczna seria ziemiańska jest w połowie subnordyczną oraz po chłopskiej najbardziej nordyczną. Bardzo ciekawa jest seria synów przemysłowców. Obserwujemy w niej nadwyżki typu armenoidalnego,

Tabela V
Skład rasowy Polaków, mężczyzn wpisujących się na poszczególne wydziały

T y p y	Humani- styczny		Mat.-Przyr.		Farmacja		Medyczny		Praw.-ekon.		Rolniczo- leśny		W. S. H.	
	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%
Nordyczny	6	10,53	6	12,0	8	14,29	15	8,82	35	10,93	7	12,28	5	8,93
Laponoidalny	3	5,26	3	6,0	—	—	5	2,94	8	2,50	2	3,51	—	—
Armenoidalny	2	3,51	3	2,0	4	7,14	6	3,53	7	2,19	—	—	1	1,79
Śródziemnomorski	—	—	—	—	—	—	1	0,59	—	—	1	1,75	—	—
Subnordyczny	12	21,05	14	28,0	14	25,00	54	31,76	104	32,50	23	40,35	11	19,64
Dynarski	15	26,52	11	22,0	8	14,29	36	21,18	67	20,94	11	19,30	13	23,21
Północno-zachodni	5	5,26	4	8,0	5	8,95	15	8,82	28	8,75	5	8,77	10	17,86
Alpejski	6	10,53	5	10,0	9	16,07	15	8,82	40	12,50	5	8,77	10	17,86
Sublaponoidalny	5	8,77	3	6,0	4	7,14	8	4,71	13	4,06	—	—	2	3,57
Litoralny	2	3,51	1	2,0	2	3,57	8	4,71	5	1,56	2	3,51	—	—
Rudzi	1	1,75	—	—	—	—	1	0,59	—	—	—	—	—	—
Mieszany i nieokreśleni	2	3,51	2	4,0	1	1,79	5	2,94	12	3,75	1	1,75	3	5,36
Orientalny	—	—	—	—	1	1,79	1	0,59	1	0,31	—	—	1	1,79
Razem	57	100,00	50	100,00	56	100,01	170	100,00	320	99,99	57	99,99	56	100,01

Tabela VI.
Skład rasowy nowo wpisujących się Polaków wedle pochodzenia społecznego

T y p y	Synowie chłopów		Synowie robotników		Synowie rzemieśln.		Synowie kupców		Synowie inteligentów		Synowie ziemian		Synowie przemysł.		Szlachta	
	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%	Licz.	%
Nordyczny	25	17,00	2	7,40	7	6,93	14	13,08	24	7,87	2	14,28	2	8,70	14	10,29
Laponoidalny	2	1,56	2	7,40	4	3,96	3	2,80	7	2,30	—	—	—	—	2	1,47
Armenoidalny	5	3,40	—	—	1	0,99	2	1,87	12	3,93	—	—	1	4,35	4	2,94
Śródziemnomorski	1	0,68	—	—	—	—	—	—	1	0,53	—	—	—	—	—	—
Subnordyczny	49	33,53	7	25,93	39	38,61	35	32,71	79	25,90	7	50,00	4	17,39	26	19,12
Dynarski	28	19,05	9	33,34	17	16,83	20	18,69	71	23,28	3	21,45	4	17,39	39	28,68
Północno-zachodni	10	6,80	1	3,70	11	10,89	9	8,41	33	10,82	—	—	5	21,74	12	8,82
Alpejski	15	10,20	3	11,71	11	10,89	9	8,41	42	13,77	—	—	4	17,39	21	15,44
Sublaponoidalny	6	4,08	2	7,40	4	3,96	8	7,48	11	3,61	—	—	1	4,35	6	4,41
Litoralny	2	1,56	1	3,70	3	2,97	3	2,80	8	2,62	1	7,14	—	—	2	1,47
Rudzi	1	0,68	—	—	—	—	—	—	1	0,53	—	—	—	—	—	—
Mieszkańcy nieokreśleni	3	2,04	—	—	4	3,96	3	2,80	14	4,59	1	7,14	1	4,35	8	5,88
Orientalny	—	—	—	—	—	—	1	0,93	2	0,66	—	—	1	4,35	2	1,47
Razem	147	99,98	27	99,98	101	99,99	107	99,98	505	100,1	14	99,99	23	100,01	136	99,99

Tabela VII

Skład rasowy Polek i Polaków zapisujących się na rok 1936/37

T y p y	P o l k i		Polacy
	Licz.	%	%
Nordyczny	15	5,23	10,67
Laponoidalny	29	10,10	2,70
Armenoidalny	8	2,79	2,83
Śródziemnomorski	1	0,35	0,26
Subnordyczny	101	35,19	29,95
Dynarski	45	15,68	21,21
Północno-zachodni	20	6,97	9,25
Alpejski	44	15,33	11,83
Sublaponoidalny	10	3,48	4,63
Litoralny	5	1,74	2,57
Rudzi	1	0,35	0,26
Mieszkańcy i nieokreśleni	8	2,79	3,34
Orientalny	—	—	0,51
Razem	287	100,00	100,01

północno-zachodniego, alpejskiego i orientального. Typ orientalny jest jak wiadomo charakterystyczną cechą populacji żydowskiej. Wobec tego można wnioskować, że w serii synów przemysłowców mamy poważną domieszkę krwi żydowskiej, czego oczywiście nie potrzeba specjalnie udowadniać. Przy sposobności należy na podstawie naszych danych zauważyć, że w miarę zamożności i pozycji społecznej poszczególnych warstw ludności polskiej wzrasta w nich udział krwi żydowskiej. U szlachty obserwuje się poważne nadwyżki mieszanców rasy armenoidalnej. Na pierwsze miejsce w serii szlacheckiej wysuwa się typ dynarski a nie subnordyczny. Obserwacja ta nie pokrywa się z obserwacjami dotychczasowymi. Jedynie możnaby tu nawiązać do wyników Rutkowskiego.

Porównajmy teraz skład rasowy kobiet i mężczyzn wpisujących się na uniwersytet. Skład ten daje nam obraz dymorfizmu składu rasowego płci, notowanego już kilkakrotnie. Zgodnie tedy z dotychczasowymi wynikami seria kobieca jest mniej nordyczna, a więcej laponoidalna aniżeli seria męska. W związku z większą liczebnością nordyków i laponoidów razem wziętych w serii żeńskiej spotykamy u kobiet więcej typu subnordycznego. U mężczyzn w związku z dymorfizmem płciowym obserwujemy więcej typu dynarskiego i północno-zachodniego u kobiet natomiast typu alpejskiego. Poza tym

⁸ Według Czekanowskiego Zarys antropologii Polski, str. 475.

u mężczyzn występuje więcej typu sublaponoidalnego oraz litoralnego.

Porównajmy na koniec stosunki antropologiczne serii wpisujących się na uniwersytet, ze stosunkami panującymi w serii zebranej w audytoriach. Najpierw jednak musimy zrobić pewne zastrzeżenie. Seria studentów i studentek w audytoriach była badana jeszcze przed rokiem 1933. Wtedy jeszcze ujmowałem typ dynarski raczej jako mieszańca armenoidalno-laponoidalnego, a typ alpejski jako mieszańca armenoidalno-nordycznego. Poza tym nie umiałem dobrze wyróżnić typu północno-zachodniego. Te dwa fakty zdecydowały o nagromadzeniu się nieproporcjonalnie dużej ilości materiału nieokreślonego.

Biorąc pod uwagę te zastrzeżenia zwrócimy najpierw uwagę na inny kierunek tendencji selekcyjnych dotyczących dymorfizmu płciowego. Inaczej mianowicie kształtują się u obu płci w seriach studenckich i w seriach nowowpisujących udziały typu subnordycznego i typu sublaponoidalnego. W porównaniu ze studentami obserwujemy u studentek niedobór typu subnordycznego oraz nadwyżkę typu sublaponoidalnego. Zjawisko to wytłumaczyłem swego

Tabela VIII

Młodzież w audytoriach i młodzież nowowpisująca się

T y p y	Studentenci		Studentki		Ogół wpisujących się mężczyzn w %	Ogół wpisujących się kobiet w %
	Licz.	%	Licz.	%		
Nordyczny	37	12,67	20	4,74	10,58	5,00
Laponoidalny	7	2,40	25	5,92	2,82	10,00
Armenoidalny	2	0,68	—	—	3,06	3,35
Śródziemnomorski	1	0,34	—	—	0,24	0,35
Subnordyczny	86	29,45	116	27,49	28,67	35,35
Dynarski	20	6,85	53	12,56	21,62	15,67
Alpejski	39	13,36	67	15,88	11,75	15,00
Północno-zachodni	13	4,45	4	0,95	9,28	7,00
Sublaponoidalny	7	2,40	20	4,74	4,70	3,35
Litoralny	10	3,42	13	3,08	2,82	1,67
Rudzi	1	0,34	4	0,95	0,24	0,35
Mieszańcy i nieokreśleni	69	23,63	99	23,46	3,52	3,00
Orientalny	—	—	—	—	0,71	—
Razem	292	99,99	422	100,01	100,01	99,99

⁹ Stojanowski K.: Skład rasowy studentek i studentów Studium W. F. Uniwersytetu Poznańskiego. Poznań 1931, Wychowanie Fizyczne, str. 49—56.

czasu jako rezultat doboru małżeńskiego, panującego wśród inteligencji. Przypuszczałem wtedy mianowicie, że przystojne subnordyczki powychodziły za mąż przed pójściem na uniwersytet, podczas gdy brzydkie sublaponoidki kompensują swe niepowodzenia małżeńskie studiami uniwersyteckimi. Stosunki u nowowstępujących częściowo przypuszczenie to potwierdzałyby, częściowo zaś modyfikowały. Ustosunkowanie bowiem w zakresie występowania typów subnordycznego i sublaponoidalnego u mężczyzn i kobiet wstępujących na wyższe uczelnie jest wprost przeciwne. Wynikałoby z tego, że istotnie seria kobieca wśród studentek jest rezultatem doboru małżeńskiego. Być jednak może, że kobiety typu sublaponoidalnego nie tylko w większej ilości wstępują na uniwersytet, ale także spotyka się ich więcej w audytoriach aniżeli przystojnych kobiet typu subnordycznego. Jest to oczywiście także pewne oddziaływanie doboru małżeńskiego.

Uderza nas pewna nadwyżka u nowowstępujących mieszańców rasy armenoidalnej. Nadwyżkę tę możnaby tłumaczyć z jednej strony doborami szkolnymi, polegającymi na tym przede wszystkim, że armenoidzi nie bardzo chętnie uczęszczają na wykłady, upodabniając się w tym względzie może z innych zresztą powodów do subnordycznych studentek. Być może jednak, że mamy tu do czynienia ze zmianą składu rasowego studentów naszych szkół wyższych. Obie bowiem serie nie pochodzą z tego samego czasu. A w czasie przerwy pomiędzy jednymi i drugimi badaniami zaszły takie zjawiska jak kryzys ekonomiczny oraz zmiana ustawodawstwa szkolnego. Zmiana ta sprowadza się przede wszystkim do tego, że szkoła stała się w Polsce droższa. Gdyby zatem sprowadzić nadwyżkę armenoidów w seriach nowowstępujących do tego drugiego spłotu przyczyn, to armenoidzi, byłiby przez nasz ustrój szkolny protegowani. Wobec ich większych zdaje się uzdolnień gospodarczych uzewnętrzniających się w ich gromadzeniu się w zawodach kupieckich, nie byłoby to żadną niespodzianką antropo-socjologiczną. Inna sprawa, że w swych praktycznych konsekwencjach może ten proces być na przyszłość bardzo niebezpieczny. Byłoby to bowiem zmiana w składzie rasowym naszej inteligencji. A może ona prowadzić bardzo daleko. Oto jak takie zmiany, zachodzące w składzie rasowym warstwy przewodniej, ocenia Czekanowski.¹⁰ „Być może — pisze on — w tym wewnętrznym układzie (tj. w podobieństwie rasowym inteligencji pochodzenia ludowego do dawnej szlachty polskiej) tkwi przyczyna niepowodzenia wysiłków, rewolucyjnych" w Polsce.

¹⁰ Czekanowski J.: Zarys antropologii Polski, str. 527.

We Francji rewolucja była przecież zmianą antropologiczną warstwy rządzącej. U nas analogiczne przeciwieństwo wylania się dopiero wówczas gdy przeciwstawiamy naszym warstwom kulturalnym Żydów. Być może dlatego właśnie są oni jedynym czynnikiem rewolucyjnym w Polsce, gdy w Rosji znaleźli oni potężnego sprzymierzeńca w pokrewnych sobie lewantynach kaukaskich".

Na zakończenie pozwalam sobie podziękować J. M. p. Rektorowi A. Peretiatkowiczowi za udzielenie pozwolenia na badania oraz p. drowi W. Spsychale za szereg ułatwień w ciągu przeprowadzania badań.